

Kot nova vrsta naših strok
se javlja pesnik — ontolog,

vendar bom jaz, kot vse doslej,
navaden pesnik še naprej.

Ne bom razpravljaj, če živim,
saj se zavedam slabih rim,

a če nekoč bo dvomil kdo,
da kdaj teptal sem to zemljó,

lahko ogledal si bo sled
z nesmiselnim početjem vred.

DARILO

Janez Švajncer

Na pomlad jih bo imela devetdeset. Na to sploh ni pomislila, za okni z rožami je videl le njen obraz, kar se spominja, sklonjen, s pogledom na primulah, pelargonijah, asparagusu, roženkravtu. »Moje najljubše rože so to,« je govorila in gledala nanje. zaverovano, gledala je cvetove in prikimavala.

Ampak te rože so jo prevzele. Ko je bil otrok in pozneje, ko je odrasel, in tudi zdaj, neprestano ji pogled odplava tja. Ne more ji braniti, naj ima veselje, nič drugega ji ne more nuditi. Spremenilo se je, ni več podobno nekdanjemu. Toda ali sploh pričakuje pomoč, ali se ni to porodilo samo v njem. Gleda jo in ne ve, kaj naj bi si mislil o njej. Sedi na soncu, obrača se proti žareči krogli, niti je ne vidi prav, in vendar pogleduje tja gor, ne premakne se, tudi takrat ne, kadar je njemu vroče, da si mora poiskati senco.

»Le o čem premišlja?« Vprašal jo je, ni odgovorila, le z rokami si je pogladila uvelo kožo. Ne more se spomniti, ali je že ves čas taka ali šele od letos. Ve samo to, da nastavlja obraz in telo soncu, čaka na toploto, čaka, ko da ji je odtekla iz telesa. Pa saj je ne more biti, neprestano je deževalo. Rekla je, da je naveličana mokrote, zebe jo, teče povsod, kamor pogleda, čeprav ji oči ne svetijo več tako, kot so ji svetile. Kdaj? Tega ni omenila.

Sedi in čaka in nikoli ne omeni let, ki jih nosi. Mnogo let, težka so, pretežka.

Prišlo mu je v misel, ko je šel čez travnik. Ustavil se je in pogledal proti hiši, kjer živi od rojstva. Hiša se mu ni zdela spremenjena, čeprav se je streha prevesila na senčno stran. Tudi apno se je poslavljaljo z zunanjih sten, notranje, v kuhinji, je pleskar spravil v red vsako tretje leto, ko se je nabrala vlaga, ko se je pričelo krušiti v kotih, kjer je visela plesnivost.

Sedi pred hišo na klopi, ne spomni se, kdo jo je prinesel k hiši, poprej je nista imela, ona v kuhinji ji ni podobna.

Nekoč nista utegnili posedati, oglašale so se krave, razlezel se je plevel, eno in drugo ju je klicalo. Odhajala sta brez besede, neizgovorjeno je bilo le v kretnjah, roke so mahale proti njivam in vinogradu. Čakalo je trsje, čakala je koruza, čakalo je krompirišče, okopati je bilo treba. Osat je pognal, ni zaleglo, čeprav sta ga podsekala in se je ne vesta koliko dni sušil, ko je pripekalo sonce. Vaščani so govorili, da ne pomnijo, kdaj je tako žgalo. Spet sta segla z motikami do korenin in si oddahnili, a spak trdoživi si je pletel gnezdo v njunih stopinjah. Pogledovala sta po nebu in si skimavala, temni oblaki so nabrekli, ulilo se bo in potem bosta morala spet priti. Prišla bosta, ne preostane jima drugega, zemlja ju čaka, morata ji streči, kakor sta ji stregla vsa leta, vsa ta leta, kar sta sama. Tudi prej sta ji stregla, to je že tako daleč in sta pozabila. Ona sploh, on še ni pozabil, kljub temu ni tako blizu, da bi bil lahko podoživel, kakor se je dogajalo, kakor se je vrstilo.

Pogled mu seže tja proti njej, na klop pred hišo, pred prisojno steno, kjer poležava sonce od jutra do poznega popoldneva. Ne more je razumeti, čeprav ve, da bi jo moral razumeti, čas je napravil svoje.

V časopisu je bral, da je danes življenje raztegnjeno bolj kot takrat, ko so živeli njegov oče, njegov ded in sploh vsi, ki počivajo na hribu za cerkvijo.

Ni vedel, kaj bi jo vprašal, gledal je proti njej in čutil, da bi se moral oglasiti. Vprašati, kako ji je, v tem dopoldnevu, ko je sonce že oslabelo, ko nima več tiste moči, kot jo je imelo poleti. Ni je vprašal ni tudi vedel, ali bi ji bilo po volji.

Nikoli ga ni spraševala, kako zdaj kaže na njivah, ali je pšenica požeta ali ima koruza dva stroka ali je krava telila. Včasih tudi ni vpraševala, toda takrat je vse to videla, sama je šla na njive, sama je videla pšenico, sama je videla koruzo, sama je videla kravo. Zdaj hodi na sonce, tipa z razprostrtimi rokami, kakor bi se bala, da bo

padla, padla tu, kjer je vajena živeti, kjer nikoli ni padla. Zmeraj je hodila zravnana; hrbet se ji je upognil pozneje; ne more se spomniti, kdaj se je zgodilo.

Hodila je zravnana in gledala z večjim očesom; vse je poznala: vsako travo, vsak list, vsak kamenček. Poznala je in ni dvigovala nog, kakor počne to zdaj. Ali ji je kdo naročil, naj bi tako ravnala? Nihče ji ni naročil, ne on, tudi vaščani ne, nihče ne pride, da ga ne bi videl. Prihajajo in ostanejo v spoštljivi daljavi, zaradi njene starosti, zaradi občutka, da jih morda ne pričakuje in ne želi, da bi jo motili.

Prihajajo po cesti in postanejo v kolovozu, od koder je speljana potka proti njuni hiši. Ustavijo se in gledajo, kakor da niso še nikoli prišli do tod. Gledajo zamaknjeni, oči jim visijo na njej, kepici na klopi. Govorijo po tihem, ko da so v cerkvi.

Stojijo in gledajo in iz pogledov ne more uganiti, ali je v njih radovednost ali usmiljenje. Gotovo je radovednost v njihovih pogledih in mislih. Ni prvič, neprestano ugibajo, kdo neki je najstarejši v tem kraju. Govorijo in se ozirajo proti pokopališču, kakor da razmišljajo o njem, ki so ga zadnjega ponesli tja gor. Hišnih številk ni toliko, da se ne bi spomnili vseh, vendar pogledujejo proti pokopališču. Za vsakega vedo, kdaj ga je pobralo, skoraj do ure natanko vedo, ker so bili na sedmini, ker je v zvoniku pel najmanjši zvon. Edini je ostal, poprej so imeli štiri zvonove, ko pa so prišli Nemci, so morali trije iz zvonika. Šepetali so si, da jih Nemci potrebujejo za vojsko. Niso spraševali, ali jih zares potrebujejo, dovolj jim je bilo spoznanje, da so izpraznili zvonik. Vrgli so jih dol, zamolklo so treščili v zemljo, samo nekateri so to videli, najbližji, tisti na hribih niso videli. A so takoj zvedeli, ker se je širilo od ust do ust.

Ko so odpeljali zvonove, ni spregovorila nobene besede. Slišala je od ljudi, da so jih odpeljali z avtomobili, kam, ni spraševala, samo skimavala je z glavo. Toda ker je gledala dol k cerkvi, je vedel, da ji ni bilo vseeno, da se ji je v prsih nabrala jeza. Sploh zato, ker se ni zgodilo prvič, ker je nekaj takega doživela že prej, v prvi svetovni vojni. Tudi takrat so morali zvonovi iz zvonika. Takrat se je oglasila, zvedel je od očeta, in rekla, da to ne bo dobro. Rekla je, da ne more biti dobro, ker so za vojsko vzeli zvonove. Tone in Peter se nista vrnila v domačo hišo, nikoli ni zvedela, kje ju je zateklo. Oblekla se je v črno in v črnini je hodila vse leto. Tudi druge ženske so hodile v črnini vse leto. Nekatero še dalj. Potem so se preoblekle, si med jokom pripovedovale, kar so bile doživele, in si brisale solze. Potem so se oblačile, kakor so se oblačile, ko še niso vedele, da njihovih sinov ne bo več k njim. Najbolj jih je prizadelo, ker niso vedele,

kje so pokopani njihovi fantje. Hodile so na pokopališče, za Vse svete, ko jih vsako leto pride največ, tudi takih, ki sicer ne zaidejo tja. Stale so v obroču blizu velikega križa in v zboru pritegnile duhovnikovi molitvi. Pogledi so jim uhajali po ljudeh pa dol v kot, na grobove ruskih ujetnikov, in uhajali so jim na hrib, ki nastavlja hrbet sosednji fari. Gledale so na hrib, kakor da je tam zadelo njihove sinove. Gledale so in v očeh jim je ležala žalost. Same so vedele zanjo, šolarji, ki so tekali po pokopališču in prižigali ugasle sveče, tega niso vedeli.

Ne morem se spomniti, kdaj je bila najbolj žalostna. Zmeraj ni bila vesela, tega se spominjam. Včasih se je oglasila drugače, oglasila se je, da je čutil mravljince. Razjezila se je, ker se ni pokazal pred mrakom. Stal je pred ograjo na kegljišču in gledal, kako so potakali krogle. Prevzelo ga je, z deske so poskočile na steptano ilovico in se zapodile med keglje. Ni mogel od njih, moral je gledati, bilo je tako zabavno. Ona ni vedela, da mu je bilo zabavno, izza hrbta je potegnila šibo in že je švistnilo po njem. S slino si je hladil modre cvetove in tudi s kletvijo jih je hladil.

Kadar jo gleda, ne ve, ali si res želi samo sonca, toplote, za premrle ude, da bi ji jih pokrilo tam, kjer jih ne doseže obleka. Oblečena je toplo, ne bi je smelo zebsti, kolikokrat jo je vprašal: »Mati, te zebe?« »Ne zebe me,« je odgovorila. Včasih se mu je zdelo, kakor da ni odgovorila njemu, kakor da je odgovorila nekemu drugemu. Komu? Nikogar ni bilo tu, razen njega, zato se ni ozrl, zato je ostal z očmi na njej. Na ustih mu je viselo neizgovorjeno, rad bi jo bil vprašal, ali potrebuje njegovo pomoč in ali naj ji prinese bučko jabolčnice, ki jo je imela tako rada, ali naj ji prinese vejico asparagusa, ki ga je tako rada poduhala. Nič je ni vprašal, zdelo se mu je, da se je dvignila visoko v zrak, od koder gleda na njive, ki jih je tolikokrat okopavala, in na travnike, kjer je tolikokrat grabila seno in otavo in jim potem, jeseni, materinsko ravnala krtine, da bo trava na spomlad lepa in gosta.

Molčala je in zrla predse na sklenjene roke v naročju. Preprežene so s prosojnimi kitami, dotaknil se jih bo in iz njih bo odteklo življenje. Krhke so, krhke, ne bo se jih dotaknil, naj le spletajo vso tisto moč, ki je bila nekoč v njih. Ali so to še njene roke? Tiste, ki so segle v osat in v mokro travo, v dračje in trnje, v krmo in zoreča jabolka, v vodo in sneg, v blato in plenice. Segale so vanje in se pre-gibale, da ne bi čutile mraza, da ne bi čutile teže, da ne bi čutile udarcev, da ne bi čutile plevela.

Čemu neprestano gleda na svoje roke? Ji je žal zanje, za njihovo moč, ki je usahnila? Ne pove tega, le prste premika, neprestano jih premika, grebejo in iščejo, čeprav ničesar ne najdejo, čeprav ničesar ne pokažejo. Prešlo je vanje, ne morejo počivati. Kdaj bodo počivali? Ne upa pomisliti, noče pomisliti, naj se le premikajo, naj le grebejo, naj le kličejo iz minulosti zdavnaj pozabljeno. Ni pozabljeno, še živi v njej in oglašča se s pojemajočo močjo in tudi sunkovito.

Pomaga ji, ne more mu očitati, da ji ne pomaga. Prinaša ji lončeno skledico, brez katere ne more jesti. Samo to skledico hoče imeti. Zdaj je njena, nekoč je bila bratova, najprej Tonetova, potem Petrova. Počasi zajema iz nje, kakor da je noče izprazniti, kakor da pričakuje, da bo zmerom polna. Polna vseh dobrot. Iz skledice zajema fižol in zelje. Brodi z žlico po jedi in jed ji pada po obleki.

Ne more razumeti, da danes ni več tako kakor nekoč. Ne more razumeti, da danes ni več revščine, da so si ljudje enaki. Nasmehne se, ko da se ji to zdi smešno. Toda ni smešno, vsi vedo, da ni smešno. Ampak njej se vendarle zdi smešno. In zato ji ne more dopovedati, kako se je danes vse spremenilo. Prikimava mu, kakor da dojame vsako njegovo besedo. čeprav ve, da ji ne more dopovedati. Poskusil je že večkrat, in potem je nehal, ker je spoznal, da je v njeni notranjosti gora, ki je ne more premakniti.

Mar ima zares tako rada svoj svet? In tudi njegovega? Slabo je bilo, toda ne tako slabo kot zdaj. Na mizi ni kruha, nož leži sam, čaka, da se zareže v štruco, rahlo zapečeno, tako, ki hrusta med zobmi, da bi jo človek jedel še takrat, ko je že ni več na mizi. Na mizi ni več mesa.

Zadovoljna je z malim, ampak je premajhno, moralo bi biti nekoliko večje. Kaj le, kaj naj bi ji dal, si pravi, ona pa nič, prikimava in molči.

Načelo mu je pamet, da bi ji kupil darilo za rojstni dan. Na pomlad ga bo imela, devetdeseti rojstni dan. Sedaj je najstarejša v tem kraju, prvi za njo, Feliks, ima celih deset let manj. Na slabem je z zdravjem, bogve če bo preživel to zimo. Kupil ji bo nekaj lepega, nekaj takega, česar nikoli ni imela. Toda ni se še odločil, razmisliti bo moral in ji pripraviti veselje.

»Kmalu boš obhajala devetdeseti rojstni dan,« ji je rekel. »Vem,« je odgovorila tako naglo, da mu je vzelo besedo.

Gledal je mimo nje, na njive, ki sta jih okopavala. Dolgo je gledal in potem ji je to povedal. »Ali pšenica še kaže tako lepo kakor takrat, ko sva okopavala njive?« je vprašala. Prikimal je, ker mu je spodnesla stolec, ker na ta njen odgovor ni bil pripravljen. Ko jo je

tako gledal, se mu je zdelo, da ona sploh ne more vedeti, kako je s pšenico. Vprašala je tudi, kako bo s koruzo in s krompirjem. »Le pazi,« mu je rekla, »da se osat ne bo razkošatil. Osat je sama božja kazen.« Kako ga je zmotila, kako mu je zmešala misli. Prišel je vendar k njej, da bi se pogovorila o njenem rojstnem dnevu, ona pa z njim kakor prava kmetica. O pšenici, ki je več ne sejeta, o koruzi, osem vrst je imata, o krompirju, pol ogona je posadil. Moral je premisliti, ni mogel takoj odgovoriti. Moral jo je pripraviti na tisto, kar se je približevalo.

Začudenje v njem je raslo, ko je govorila o sadnem drevju in o trsju. Vinograda nista več imela, od njiv jima je ostal ogon, skop v suhem in dežju, sadovnjak so bila drevesa ob hiši, kapar jih je ožgal in plodovi so piškavi in rjasti. Pa ona je bila zdaj z vsem zadovoljna, še je hrepenela po jabolkah, ki jih je nekoč imela rada. Nekoč, ko je lahko mlela s polnimi usti.

Nazadnje sta se pogovorila. Pogledala je proti njemu, oči so ji oživele, lesk v njih je bil podoben nekdanjemu. O, nekoč so se ji svetile! Megla jih je pokrila le takrat, kadar se ji je v prsih nabrala jeza. Celo pritrdila mu je, da bi bilo lepo to, da bi ji kaj prinesel za rojstni dan. Skimavala je, kakor da razmišlja, ali bi si izbrala naglavno ruto, svileno, nikoli si je ni mogla kupiti, šumeče krilo, niti pred oltar ni šla s takim. »Nekaj malega bom prinesel, bom, nekaj malega,« je rekel, ker ga je opomnila, naj bi ne razmetaval z denarjem. Ostalo ji je od nekoč in ji ni zameril.

Potem je mislil na darilo. Bolj ko je razmišljal o njem, bolj se mu je meglilo. Pravzaprav se je z njo pomenil o darilu šele potem, ko so ga na to spomnili. Spomnil ga je fant, ki je delal pri domačem časopisu. Prišel je k njima na hrib. Sedel je za mizo, se naslonil s komolcem na ploščo in gledal radovedno po hiši. »Le kdo ga je napotil k njima v to podrtijo,« mu je ležalo na jeziku. Posebno ga je zaskrbelo, ali bo dregnil v njuno staro in črvivo pohištvo. Fant je kmalu dregnil, ne naravnost, ampak tako, da je bilo očitno. Z roko je potegnil k sebi škatlo, z jermenom čez hrbet, prsti so mu pohiteli sem in tja in že je škrtnilo. »Slikali ste najino pohištvo?« se ni mogel zadržati. Srečala sta se s pogledi. »Slikal,« je odgovoril fant in pogledal njo, ki je sedela na klopi in se smehljala. Smehljala se je in poslušala fanta, ko jo je vprašal, kako živi, ali kdaj odide dol v vas. Vprašal je tudi, ali je zadovoljna, in ko je prikimala, ni več pasel radovednosti. Zavrtal je vanj in rekel, da je tu pri njima na hribu lepše kot v dolini. Potem je bila spet ona na vrsti. Kimnil je z glavo in jo vprašal, kakor da se je prav tedaj spomnil, ali je res, da je že precej

v letih, da jih ima osemdeset, nekako toliko. Tako so mu dejali, spodaj v ravnini, je pristavil in vrtel škatlo s fotoaparatom.

»Devetdeset jih bom imela, na pomlad. To bo moj zadnji rojstni dan.« Mirno je premikala ustnice, ko da omenja letne čase. Fant jo je široko pogledal in ni mogel prikriti začudenja. »Ne,« je zadrdral, »devetdeset, pomislite!« »Točno devetdeset,« je ponovila. Potem je fant še nekaj časa skimaval in ona je prikimavala. »Zanimivo,« je rekel, »to bo za naš časopis, mamica. Najstarejša občanka v našem kraju,« si je pritrdil zadovoljen in vzel beležnico. Potegnil jo je iz žepa, položil na mizo, jo odprl in odvil nalivno pero. Moški mu je gledal pod roke in si ni prišel na čisto s fantovim početjem. »Lahko bi si bil zapomnil,« si je mislil in odšel v klet. »Nič drugega nimam,« je rekel, ko je prinesel zeleno bučko in prigovarjal, da jo je fant nagnil.

Lepo so se pogovorili, čeprav ni vedel, kaj neki bo fant napisal v časopis. Spremil ga je do konca hiše in stal tam, ko je odhajal po hribu. Tudi ona je gledala v tisto smer, kjer so se slišali koraki.

Na hrib je zavelo nekaj toplega, nekaj domačega, česar on ni bil več vajen in ona še manj. Ona sploh nikoli ni pomislila, da bi lahko nekdo pisal o njej. On si je mislil, da bo fant opisal vreme pa letino pa slabo pot pa njeno bridko življenje. Kadar se je poslej odpravil v dolino, se je oziral po hišah, kjer so se odpirala vrata. Fant se ni pokazal med podboji.

Potrpljenje je imelo na hribu domovinsko pravico, ljudje so bili vajeni tega, zato je tudi on potrpel. Čakal je vdano, kakor je čakala ona. Zanj sploh ni vedel, ali jo prevzema nestrpnost kakor njega. Gotovo ni tako nestrpna, nikoli ga ne vpraša, ali je fant že kaj napisal v domači časopis. Bil je vesel, da ga ni vprašala, hotel jo je prese-netiti. Že se je videl, kako prihaja s časopisom v roki, od daleč ji maha, čeprav ga ne vidi, ji maha in si zmišljuje, kaj ji bo povedal, ko bo pri njej. Rekel ji bo: »Tu notri je napisano o tebi samo najlepše. Poglej!« Potem bo prebral edini, ker ji oči ugašajo. Prebral bo in jo gledal, ker ne bo mogla verjeti, ker bo vsa iz sebe. Ne bo vedela, kam z rokami, ne bo vedela, kaj naj bi povedala. Samo smeh-ljala se bo in iz oči ji bo švignil ogenj kakor nekoč.

Dočakal je, kar je želel, a bilo je drugače kot takrat, ko je fanta prineslo na vrh, in še potem, ko se je spodaj v dolini oziral za njim po hišah. Prsti so se mu zalezli v lase, sami od sebe so se zalezli, in pobiral je črke v časopisu. Pisalo je, da uredništvo prosi občane, naj bi primaknili kak dinar za mater, ki bo na pomlad praznovala devet-

deseti rojstni dan. In še naprej je pobiral črke, ki so segle v njeno življenje.

Gledal je časopis in zagledal fanta z beležnico.

Ljudje se je bodo spomnili in kar ji bodo namenili, bo njeno. Razmišljal je in se obotavljal, ali bi ji povedal, ona pa kakor da mu je odprla glavo. Skaljene oči so se ji čistile in se pripele na njegov obraz. Čakala je s sklenjenimi rokami v naročju. Žgočina se je razlila po njem in ji je vse povedal.

Nasmehnila se je in vprašala, ali je natanko tako zapisano v časopisu. Ko ji je prikimal, ji je smeh odplaval z obraza v mrak.

Rekel ji je, naj bi bila vesela, ker ji bodo ljudje prvi daleč naokoli kupili darilo. Še to je rekel, da bodo to storili samo zaradi fanta, ki ga je zaneslo k njima.

Skimavala je, in ko je mislil, da jo je prevzelo, je spet spregovorila. Osupnil je, ker tega ni pričakoval. Pričakoval je, da bo vprašala, ali se je tako obrnilo zaradi fanta, a ona mu je razgrnila svojo mladost.

Daleč je segla, tja, kamor mu je misel komaj sledila. Vsega se je spomnila. Molčal je in ni mogel verjeti, da to prihaja iz nje, ki s spletimi rokami poseđa na klopi pred hišo in izgubljeno zre predse. Nekdanji svet je poklicala v goste. Tako zelo ga je poklicala, da je bila v njem vitka in pokončna, ne taka, kakor sedi pred njim, ukrivljena in prstena. Nikoli v življenju ni imela nič dobrega. Z možem sta vlekla jarem po njivah in vinogradih, za Toneta, za Petra, zanj. Zemlja ni zmerom vračala, kar sta položila vanjo. Ne verjame, da se je bodo ljudje spomnili. »Bodo se te, bodo,« je rekel in ji kazal časopis, »in ti prinesli sem gor.« »Naj le prinesejo,« je odgovorila in zopet ji je smehljal objel obraz.

Zdelo se mu je, da se čas nikamor ne odmakne, vsaj zdaj bi se moral odmakniti, da bi kmalu dočakala rojstni dan in z njim vse tisto, kar ji bodo prinesli iz doline.

Ampak ta fant, sploh ga ne pozna, no ja, videl ga je pred cerkvi. Noter ni stopil, saj ve, da mladi na to nič ne dajo. A slab ni, prišel je v hišo in posedel med staro kramo in se je tipal k srcu. So ga poslali občinski? Pogledal je k njim na socialo, jim potožil, da ne moreta več tako naprej med praznimi lonci. Poslušali so in pritrjevali. Lepo so mu govorili in obljubili pomoč. Pa je listje padlo z drevja in jih ni. Ne pridejo na hrib, bojijo se, da bi jim blato snelo z nog čevlje. Nobenega ni, tudi pismonoša komaj utegne pogledati proti hiši. Kdo naj bi jima pisal, sama sta, oba ugašata, tudi njemu so se povesele roke, pa mora pomagati še njej. Sedi in sedi na klopi in se

nastavlja soncu, da bi se pogrela, za vse tiste dni, ko jo je zeblo; že nekaj let zebe tudi njega; zime se najbolj bojita. Nekoč je pozimi zlezel v dolgo suknjo in v škornje pa ga je grelo kot pri peči. Tudi njej je godila zima, ni se pritoževala, včasih je že kaj rekla, a tisto je bilo bolj zaradi hriba in zaradi strmine, ki ji je prevesila telo. Drselo ji je po zmrzlini, po snegu, sipal se je s strehe, cel kup je pognal na dvorišču in na hlevski strani. Odel se je s skorjo in z ledom, še potem, v toplici, je ležal tam, bela lisa v travi.

Takrat se ni pritoževal, toda zdaj, slabost ga prevzame, kmalu si ne bo več mogel pomagati. Ona je cel otrok, po cukrčkih sprašuje, po rdečih jagodah. Nekoč jih je imel trgovec zvrhano škatlo, zdaj takih nima več, zdaj ima svilene bonbone. Prinesel ji jih je, pa je hotela rdečih jagod. Seveda je vzela, a zadovoljna ni bila.

Na sociali so mu oponesli posestvo. »Nekateri nimajo nič,« so rekli, »taki potrebujejo našo pomoč, vidva ne. Vama rodijo njive, tudi v suši in v povodnji si napolnita shrambo. Zapomnili si bodo in doma naj premisli, če nimajo prav. »Ne ženem si k srcu,« jim je odgovoril, »a boli me, ker ne morem več orati, ker ne morem več kopati. Za mater veste, kako je z njo.« »Vemo, vemo,« so rekli in mu odprli vrata. »Pridite gor k nama, samo to vas prosim, pridite in pogledajte najino revščino. Nikoli vas še ni bilo na spregled.« Prikimali so in ni čutil nog pod sabo, zaradi tistega, da si bodo zapomnili in da bodo prišli pogledat.

Zato je gledal po hribu, kadar je slišal korake, kadar se je oglasil pes med hišami. »Prihajajo, niso prelomili besede,« ga je oblila toplota. Poravnal ji je lase pod ruto in se ji sklonil k ušesu, da ga je slišala. »Občinski prihajajo,« ji je rekel in skimaval je in se smehljaj. V kuhinji je pomaknil mizo proti oknu, dolinski ljubijo svetlobo, njuna okna so majhna, in še križi v njih, tema se navzame domačnosti. Klop je pomaknil k steni, iz hiške je prinesel tri stole, dolinski ne marajo za klopi, samo v parkih se jih ne branijo. Njuna klop je stara in črviva, načeli so jo mačkini kremplji, tudi sedanja sivka se sloči po nogah, čeprav jo naganja s coklo. Iz kleti je prinesel zeleno bučko, jabolčnico, vina ni več v polovnjakih, praznina in plesen se bratita v njihovih trebuhih.

Vinograd sta prodala, od rok jima je bil, sama nista mogla kopati in škropiti. Starost, starost, starost. Delavcev ni, prosil jih je, da bi prišli, izgovorili so se, da ne utegnejo, da morajo najprej opraviti na svojem. Čakal je, da so opravili na svojem, toda tudi potem niso prišli. Koliko jih je sploh ostalo, sami starci in starke. Mladi so

pobegnili s hriba. Zadišala jim je dolina, tam so tovarne in v njih jim je lepše kot tu.

Posestvo jima še zdaj plačuje za vinograd. Dinarji kapljajo in se ne nakapljajo.

Od zore do mraka je delil prijateljstvo z zemljo, zdaj jo samo še gleda. Dolinski tega ne razumejo, če pa razumejo, mu nočejo pomagati, ne ve, čemu nočejo.

Približali so se koraki, a to niso bili tisti, na katere je čakal. Človek se ni ozrl, odšel je kot prikazen.

Hiša je njegova, prepustila mu jo je, v zemljiški knjigi je zapisano njegovo ime. Posestvo je njegovo. Tudi ona je njegova. Pozno se je spomnila, prej bi se bila morala spomniti, ko je bil še pri močeh. Leta so se mu nagnila v jesen, tako daleč so se nagnila, da nobene ni pripeljal v hišo, nobene, čeprav jih je poznal, čeprav so bile voljne, da bi prišle k njemu.

Nikoli ji ni očital, da je kriva ona, ker je ostal sam. Ni mogel, ko jo je gledal, kako sivi, kako jo vleče k tlom, kako usiha. Čutil je, da ji mora pomagati, čutil je, da ne more več živeti brez njega.

Samota je segla v ta njun svet, na hrib, kjer ponoči veter svira v skodlah in na podstrešju. Posluša in ji pravi, kake zganja. Ona samo prikimava in se smehlja v sklenjene roke.

Spet koraki po hribu. »Od sociale prihajajo,« ga je obšlo. Poravnal ji je lase, ki ji jih je dvignil veter izpod rute, pomaknil mizo proti oknu, prinesel tri stole iz hiške in zeleno bučko jabolčnice. A koraki so odšli dalje.

»Čakam in jih ne dočakam,« je vzdihnil. V prsih mu je bilo prazno, kakor da se je nekaj utrgalo z reber in padlo v globino. »Če so obljubili, bodo prišli,« si je dopovedoval in tudi njej je ponovil, da je bil spodaj v dolini, na sociali. Prikimala je in nastavila roke utrujenemu soncu.

»Niso pozabili,« si je pritrdil, ko je zagledal pismonošo. Iz kolo-voza je stopil v potko in jo ubral proti hiši. Prinaša, kar sem ji izprosil na sociali. Sami niso utegnili priti. Po pošti so poslali. Dobri so. Predobri.

Najbolj mu je pogled uhajal na torbo, ki jo je pismonoša imel obešeno čez ramo. Videl je, da je pismonoša pomaknil torbo z boka na prsno stran, in videl je, da je segel z roko noter. Hotel je vprašati: »Je veliko denarja?«, a pismonoša je pomaknil levico do ščitnika na kapi in se oglasil: »Kako ste kaj?« In ko se je namuznil, da mu je vroče, ni vedel, čemu se je, sploh zaradi nje, ki je sedela na klopi in ga ni videla priti, ne bi bil smel zganjati norčij.

Pismonoša je potegnil iz torbe preganjen časopis. Mahal je s časopisom nad odprto torbo in se muzal, da mu je izvabil radovednost. Zmeraj bolj je strmel, tisto, kar je povedal, ni bilo to, kar je pričakoval. Pričakoval je, da je prinesel denar od sociale, a pismonoša je ni omenil, našteval je ljudi, ki jih je poznal in ki jih ni poznal. Eni so dali toliko, drugi toliko, a še jih ni zmanjkalo v časopisu. Potem je pismonoša utihnil.

Naglo se je spreletel po žepih, zaman, šele pismonoša mu je pokazal očala, ki jih je stiskal s potno dlanjo. »Pusti, bral boš potem, ponudi mi bučko, ta presneti hrib me je ožejal.« »Imam, seveda imam,« je pokimal, bučka je bila polna, pripravljena od takrat, ko so se oglasili koraki v kolovozu, ker je mislil, da prihajajo od sociale. Pismonoša je nagnil pa odložil pa spet nagnil in gledal tja, kjer je ona sedela na klopi, s sklenjenimi rokami. Potem je pogledal njega, pokimal, si poveznil na glavo kapo in odšel. Klical ga je, hotel se je z njim pogovoriti, doli je, vsak dan v dolini, in zve za novice, ki zapoznele dosežejo hribovce. Pismonoša je odkimal in potežkal torbo, da se mu je takoj zjasnilo.

Odpri je časopis in se ustavljal ob imenih. Ponavljal je imena in vrtal po spominu, kdaj se je srečal z njimi in kako se je razumel z njimi. Z nobenim si nista prišla navzkriž, z nobenim nista šla na sodnijo. Spremenilo se je, spremenilo, eni so se odselili, drugi so se priselili, vseh ne more poznati. Dobri so, ker so se spomnili nanjo, ne poznajo je, in so se spomnili. Ne bo se jim poznalo, njej se bo poznalo, vesela bo njihovega darila.

Pokazal ji je časopis. »Preberi,« je rekel, na smeh mu je šlo, ker je pozabil, da ona ni več tisto, kar je bila nekoč. A ko da zavzeto poslušala, kadar ji on bere. Ne sprašuje, kje se je zgodilo to, kje ono, samo prikimava in se smehlja. Ni vprašala, kdo so ljudje, ki so dali denar za njen rojstni dan. Ampak ali se ni zdrznila, ko je obrnil list in zvišal glas: »Vojna v Aziji.« »Vojna?« je vprašala. Nekako tako je premaknila ustnice. Ponovil je: »Vojna v Aziji,« a ona je spet premikala ustnice.

Ko je pomislil na tisto, kar je prebral v časopisu, mu je pogled segel tja proti njej, v njen spokojni obraz. Suh je in upadel, kakor da je odtekla kri iz njega. Ni bilo več rahle rdečice, v prstenem obrazu sta ugašali očesi. Kakor sonce nad njima.

»Bodo že dali, oni na sociali,« si je mislil in zopet čakal na korake v kolovozu. Toda vsi so odhajali mimo in niso pogledali na hišo, ki ji je veter rahljajal skodle. Hodili so mimo in niso spraševali, ali kaj potrebujeta in ali jima je hudo, ker si ne moreta pomagati. Preklinjal

je in vzdihoval, ne eno in ne drugo ni zaleglo, nihče ga ni slišal, tudi ona ne.

Pogovarjala sta se vsak s sabo.

Ko je bil spodaj, v dolini, je gledal po trgu. Zdelo se mu je, da so bili to tisti, ki so zanjo odprli svoje denarnice. Odhajali so mimo njega in niso počakali, da bi se jim zahvalil.

Stal je in čakal, čeprav ni prav vedel, ali bo tisti, s katerim hoče govoriti, razumel njegove težave. Zavzema se zanjo, ona potrebuje pomoč, on bo še nekako vlekel, dekler ga ne bo zapustilo zdravje in dokler ga bodo nosile noge. Stal je, ker je moral premisliti, zakaj ni bilo nikogar na sociali. Ko je potrkal na vrata, se niso odprla, na vratih je visel listek PRIDEM TAKOJ. Zavleklo se je in se ni izpolnilo, kar je pisalo na listku. Zato se je postavil sem, pred občino, da bi vse to premislil in da bi se potem odločil. Ni vedel natanko, kaj naj bi storil, zdelo se mu je, da se bo nekdo pokazal: »Čakate name?« Nihče se ni ustavil, goltal jih je hodnik. Potem se je spomnil na fanta, ki je takrat prišel na hrib k njima. Kadar vzameš nekoga v misli, se pokaže. Nekoč so se tako pogovarjali. Gledal je na vse strani, po cesti in na pločnik pod kostanji. Pozabil je vprašati fanta, kje ga bo našel, če ga bo kdaj zaneslo v dolino. Pozabil je vprašati, zato zdaj stoji in čaka, da bo fant prišel k njemu in ga potrepljal po rami. »Vi ste, zanimivo, potomec naše najstarejše občanke. Vsi časopisi bodo pisali o njenem rojstnem dnevu. Vas čakam,« bo odgovoril in potem ne bo vedel, kaj naj bi še dostavil. Pa fant se bo gotovo spomnil in šla bosta v gostilno, sam bi šel vanjo, a ne more si privoščiti, vse je odrinil za teh nekaj kil moke in za sladkor in za kruh. Tudi fant se ni prikazal, zato si je poravnal klobuk in si oprtal nahrbtnik. Vleklo ga je k tlom, bolj kot nekdanj, takrat ni čutil teže, zdaj jo je čutil, in odšel je na pot, ki jo je tolikokrat prehodil.

Ni mogel verjeti očem, zakaj fant je bil na hribu, pred hišo, kjer je ona sedela na klopi, s sklenjenimi rokami v naročju, obrnjenimi v sonce. Fant je spraševal, kaj naj bi ji prinesel za rojstni dan. »Za rojstni dan?« ga je vprašal namesto nje. »Morda bi bila primerna v usnje vezana knjiga, morda kristalna vaza?«

Gledal je fanta, zaverovano ga je gledal, ker ni vedel, ali je slišal razločno ali se mu je le zdelo, da je fant tako rekel. Nikoli ni imela lepe knjige, v usnje vezane sploh ne, nikoli ni imela kristalne vaze. To na oknih so lončki, glinasti in prežgani, nekateri so pločevinasti, luknjasti, za na štedilnik niso bili več, za rože še kar. Zdaj jih ne presaja in ne zaliva, veste, ni več za nobeno rabo. Gotovo bo

prikimavala, ko ji bo bral iz knjige. Pelargonij ne bo potrgal, z vrta bo prinesel rož, s travnika bo prinesel marjetic in ona jih bo gledala v vazi. Povedal je že, da ji oči slabo svetijo, a bo kljub temu srečna.

Potem se je spomnil na pogačo. Ne pomni, kdaj sta jo imela na mizi. »Le prinesite pogačo, zanjo bo to velika noč, in mogoče še kakšen škarničeljček rdečih cukrčkov, jagodastih.« Fant si je zapisal v beležnico. Ko jo je spustil v žep, je prosil, da bi primaknil zraven še kaj kavnih zrnec zanjo. »V redu,« je odgovoril fant in zapisal v beležnico. Potem se je sklonil k njej in ji rekel: »Na svidenje, jubilantka!«

»JUBILANTKA,« si je skimavala in gledala za fantom. Poslej je vsak dan zrl proti kolovozu. Mislil je na fanta, mislil je na socialo. Kdo bo prišel prvi: fant ali kdo od sociale?

Prvi je prišel pismonoša. Prinesel je časopis in ga odprl tam, kjer je pisalo o njej. Spet je preletel imena darovalcev. »Sociale ni med njimi,« je rekel. »Niti ljudje ne bi dali, če jih ne bi spomnil fant, ki dela pri časopisu. To vem,« je odgovoril in utihnil. Premisliti je moral o tem, kar je pravkar slišal, zakaj pismonoša je omenil, da bi ona morala imeti urejeno mesečno podporo, če že nima pokojnine. Obupno je vzdihnil. Kako naj bi imela pokojnino, ni bila v nobenem podjetju, v nobeni delavnici. Parila se je doma, na posestvu, v laporju in v ilovici. »To že,« je rekel pismonoša, »ampak kaj bi s tako staro ženico počeli.«

Dvignil je klobuk, da se je pod njim prikazala sivina. Dvignil je roke, suhe in izpite. Po njeni poti gre, kmalu bosta oba samo še sedela na klopi in lovila sonce. »To vem,« je rekel pismonoša. »Pojdi na socialo in jim povej, kako in kaj. Bil sem pri njih, saj so dobri, obljubili so mi pomoč, a nisva edina in vsem ne morejo pomagati.« Ni mu odleglo, le stisnilo ga je v prsih, da je zajel sapo.

Zopet je čakal na nekoga od sociale, zopet je mislil na fanta in na njeno pokojnino. Imel je časa na pretek, da je lahko vse to dobro premislil; kljub temu ni premislil do kraja. Zmerom se je zataknilo, kakor da navija vozlasto predivo.

Fant je paket pripeljal z avtom. Zapeljal je avto pod drevo, kjer s ceste zavije kolovoz, in tam je paket naložil na traktor. Prav do hiše se je pripeljal s traktorjem. Tod so vozili z vprežno živino, zato se je zdrzil, ko so gumijasti obroči zrasli pred njim.

Fant je rekel, da je sam uredil s traktoristom. Srečal ga je, pa ga je zapeljal še sem gor, avto bi obtičal v blatu, tu je paket in v njem darilo zanjo.

Odprl je paket. V njem je bilo vse tisto, kakor sta se bila zme-
nila s fantom. Odvijal je papir in mislil na dobre ljudi. »Kaj pa je
to!« je vzkliknil in odhitel k njej.

»Tisti od časopisa ti je prinesel darilo za rojstni dan!«

Gledala je predse, ko so se ji prsti sprehodili po mehkem blagu.
Potem so krčevito trznili, kakor ji je trznilo telo.

Stisnilo ga je pri srcu. Bilo je drugačno od tistega, kadar je
poslušal zavijanje vetra na podstrešju. Zdelo se mu je, sploh zato,
ko je gledal njene prste, ki so se pregibali zmerom močneje in hitreje,
da se ne bo dobro končalo. Pomislil je, da je tudi njo prebegnilo,
kakor njega, da je dobila nekaj, česar nikoli ni imela. Spomnil se je,
da so se ženske oblačile v črnino, ko so zvedele, da jim je vojna po-
brala sinove. Čutil je hlad, zavel mu je v telo, da se je zvilo kakor
prej njeno. Obšlo ga je, da se približuje njen čas.

»Je črna?« je vprašala.

»Črna,« je šepnil, da ga ne bi slišala.

»Pomagaj mi, ne bom je več slekla.«

»Nikar ne bodite sentimentalni.«

Prisluhnil je, planilo je vanj, na sociali so mu tako rekli in zdaj
je tudi fant od časopisa to ponovil. Oblila ga je vročina in jim je
kimal, kakor da mu je bilo vse jasno in vse znano. Še mnogo takih
besed so mu navrgli, lovil jih je kakor piščeta, urna so in smuknejo
skozi prste, in tudi njihove besede so mu smuknile skozi misli. Nazaj
grede je premišljeval, a vozal je ostal zapet, šele zdaj se mu je
zjasnilo.

NE BODITA SENTIMENTALNA. To je nekaj takega, kar ni za
današnjo rabo, toda žalosti ni klical, sama je prišla k njima v goste,
sedi na skrinji in čaka na miloščino, gotovo je žalost, ker je fant tisto
pripomnil na njene besede. Oba čakata na miloščino, ne, nista senti-
mentalna, le žalostna sta, ker se na sociali ne spomnijo, da nista
več to, kar sta bila nekoč.

»Fanta od domačega časopisa ni več, mudi se mu iz te najine
podrtije,« si je rekel in jo gledal v novi obleki. Take obleke ni nosila,
ljudje so dobri. Le čemu so ji poslali črno blago, v črno se oblečejo,
kadar so žalostni. Na sociali so mu rekli: »Ne bodita sentimentalna,«
a bil je žalosten, čeprav ni imel na sebi črne obleke.

Vsa je iz sebe, ker jo je prevzelo, ker ni pričakovala tolikšnega
darila. Zadovoljna je z malim, s pogačo, z nekaj zrnici kave, zado-
voljna je, sploh zaradi tega je zadovoljna, da so se je spomnili.

V postelji ti bo odleglo, in ko si boš opomogla, boš v novi obleki
sedela na klopi pred kočo. Pomagal ji je, drobnji in krhki, čez prag.

Ko je prišel pismonoša, je sedel ob njej s prižgano svečo v roki. »Na sociali niso pozabili na vaju!« je vzkliknil pismonoša v okno in potem mu je tiho izročil pismo in snel kapo.

Sveča je plapolala vedno močneje, ko je lovil besede iz uradnega pisma:

PONOVNO SMO PRETRESLI VAŠO PROŠNJO ZA DODELITEV
PODPORE, VENDAR SE ZARADI POSESTI ZEMLJE ZAVRNE TO-
ZADEVNI DOPIS KOT PREDMETNO NEUTEMELJENA ZADEVA.
V VEDNOST: 1. PROSILCU, 2. ARHIV TU.

PESMI

Cveto Preželj

SPOVED

Moje ustnice so bile omamljene
od mladega smeha,
zdaj so prisiljene k spovedi.
In ko jih premikam,
jih primerjam s krstnim kamnom.
In ko jih premikam,
se od nekod priziblje obraz
in naprošene oči se zagledajo v moje.

Z ustnicami šepetam v zlizano mrežo
in hočem komu povedati,
da v meni razpadajo polja,
da ne morem ostati tak, kot sem bil.

Naj se še na tem obrazu
obsojenje pokaže,
obsojenje vsega, kar imam,
kar sem si upal vzeti od mladosti.

NOČEM

Še naslednjo stran bom popisal
in še naslednjo,
potem bom zaspal.